

*Att skriva
feministiskt*

Del 4.

Feministiska artiklar

– och annan argumenterande text

En del lyssnar mest på "experter". Men vi tycker snarare att kunskap är något vi skapar tillsammans.

Alla av oss

sitter ju inne med massor av kunskap – utifrån våra *egna* liv. Men det är först när vi börjar *dela med oss* av våra erfarenheter till varandra som vi kan få en *samlad* kunskap – till exempel om hur det är att vara tjej & kvinna i ett samhälle där det mesta utgår från killar & män.

En sån samlad "kvinnokunskap" får vi sällan nån annanstans, allra minst i "mansmedia".

Därför är det så viktigt att vi tjejer & kvinnor börjar skriva själva – varenda en av oss! Men trots att vi i Kvinnofronten tycker så, är det ändå många av oss som inte skriver nåt – ens när vi *vill* göra det.

Det gav oss idén till det här projektet: Vi *vill lära oss att skriva politiskt* – FEMINISTISKT.

Så nu har vi samlat en massa tips om det i de här häftena. Hoppas att de gör DIG peppad att skriva också!

*Det skulle bli väldigt tyst i skogen
om bara de vackraste fåglarna sjöng.*

I delar av Sverige används uttrycket **en** istället för **man** om nån pratar om vem som helst eller sånt som gäller alla. Vi har valt att använda det uttrycket i *Att skriva feministiskt*-häftena. Motsvarande finns i engelskan: *One can do that, you know.*

Att skriva feministiskt

Skriva *feministiskt* kan du förstås göra i vilken *form* du vill: artiklar, dikter, sagor, sångtexter eller vad som helst.

Men i det här fjärde häftet i Kvinnofrontens serie om *Att skriva feministiskt* har vi valt att berätta lite om vad du kan tänka på om du vill skriva just i form av feministiska *artiklar* – eller

notiser, insändare eller liknande. Alltså sånt som brukar kallas *argumenterande text*.

Det vi bland annat hoppas på med den här serien häften är ju att vi ska bli så många som möjligt som vill – och tänker! – skriva just feministisk-politiska artiklar och liknande.

Så här får du lite tips om det!

ATT SKRIVA FEMINISTISKT - TIPS

I det *andra* häftet i den här serien – om *språk* – skrev vi om att vi fått lära oss att tänka att det är ”fult att generalisera”. Men att generalisera är ju egentligen *att sammanfatta erfarenheter*, så utan att generalisera kommer vi ingen vart.

Och i det *första* häftet – om *mansmedia* – skrev vi att ett grundläggande tips för att skriva feministiskt är att skrivandet ska utgå från tre steg.

Det upprepar vi här, för det är just så grundläggande att alltid ha med sig när vi skriver.

1.

Beskriva
verkligheten så
som du själv
uppfattar den.

2.

Analysera
och söka
sammanhang.

Det vill säga:
att generalisera.

3.

Söka handlings-
möjligheter.

+ EN LITEN PÅMINNELSE OM

skrivarprocessen

Eftersom vi nu ska komma in direkt på själva skrivandet, vill vi också påminna om hur skrivarprocessen fungerar (*du kan läsa mer i häfte 3*). Alltså:

1. *förberedelser* – att bestämma ämne, samla in faktauppgifter och allt vi kan behöva, samt läsa,

fundera och diskutera med andra,
2. *planering* – gallra materialet (att välja vad som ska vara med) och bestämma upplägg,
3. *skiss* – att skriva första utkast,
4. *bearbetning* – textändringar, textändringar, textändringar, plus att låta andra läsa och sen korrigera igen, och putsa texten tills den är klar...

Något lite om olika sorts **skrivande**

*Skriva kan vi göra nästan hur som helst. Därför kan det vara bra att fundera lite över vad just **du** vill med ditt skrivande.*

Om du inte är van att skriva, kanske du tänker på skrivande så som vi ofta lite slarvigt pratar om det: som om allt skrivande vore samma sak. Men det är ju stor skillnad mellan olika sorts skrivande – ta bara poesi jämfört med akademiska avhandlingar!

Vilken *form* du väljer för ditt skrivande beror först och främst på vad du vill uppnå. Men det beror också på *vem du vänder dig till*, *varför*, och i *vilket sammanhang* du skriver.

Form & förväntning

Olika former av skrivande kräver olika saker av dig. Tänk på hur det du vill säga skulle anpassas, och bli helt olika, beroende på formen – i exempelvis en dagbok, en roman, en skoluppsats, en akademisk avhandling, ett brev, ett blogginlägg, en barnbok, en politisk artikel eller vad du vill.

Skolanpassat

Uppsatser och avhandlingar är ganska svårlästa format. De kal-

las ibland för ”baktunga” – alltså att de säger det viktigaste först mot slutet. En avhandling börjar ju med bakgrund och förutsättningar, sen förklarar den hur undersökningen/analysen har gjorts, diskuterar möjliga tolkningar, och först när avhandlingen närmar sig sitt slut kommer den till slutsatsen. Avhandlingen ska dessutom framstå som neutral.

Den formen för skrivande passar med andra ord inte alls bra i politiska, agiterande* artiklar!

Det viktigaste först

Jämfört med avhandlingar är *dagstidningsartiklar* ofta upplagda precis tvärtom – i nyhetsartikeln kommer det viktigaste först. Sen kommer mer och mer fördjupning ju längre vi läser.

Alla artiklar är förstås inte upplagda som nyhetsartiklar, av flera skäl. Ett skäl är att *hur* vi skriver en artikel också påverkas av i vilket *sammanhang* den ska publiceras.

Till dagstidningar kan vi, om vi vill, skriva utifrån det aktuella – ”*Detta har hänt – nu*”, men skriver vi om samma händelse för en periodisk tidskrift**,

* *Agitera* = att försöka påverka stämningen; i politiska sammanhang ≈ inspirera till aktiv handling.

** *Periodisk tidskrift* = som utkommer regelbundet, men inte så ofta.

måste vi utgå mer från det politiska, för när *den* artikeln når läsarna har ju det som var aktuellt när vi skrev texten redan hunnit bli gammalt.

Vem är avsändare?

Det är dessutom stor skillnad mellan att skriva en text helt utifrån sig själv, och att skriva utifrån exempelvis en organisation, som Kvinnofronten.

När jag skriver för en organisation måste jag tänka på att få med det som organisationen tycker är viktigast, och inte skriva nåt som organisationen inte kan stå för. Därför är det bra att flera inom organisationen läser och kommenterar det jag skriver innan det publiceras. Att alltid se till att många läser och kommenterar handlar inte om att jag själv skulle vara osäker, utan om demokrati. Som skribent för en organisation har jag ansvar för mer, och fler, än mig själv.

Begränsning eller öppning?

En del tycker att det kan låta som om du begränsar dig om du anpassar dig till en organisation. Det är ju viktigt att inte ge avkall på det du själv tycker och står för, och allt anpassat skrivande innebär förstås alltid en risk för självcensur – det måste vi självklart vara vaktsamma på.

Men att skriva för en organisation kan också fungera som en inspiration till att lyfta blicken – i och med att vi ser *mångas* synvinklar får vi möjlighet att göra en bättre analys. (*Läs mer om myten om geniet på sin kam-mare, och om kollektivets styrka, i häfte 1.*)

Dessutom kan det att skriva för en organisation ofta påverka mer, eftersom det ger mer tyngd än om det bara är du själv som säger nåt – idag finns många

enskilda ”tyckare” i exempelvis bloggvärlden, men när en organisation skriver nåt betyder ju det att det är *många* människor som tycker så, och står bakom det som skrivs.

Vad vill du?

Det här var bara några exempel på hur skrivandet kan vara så mycket, och så olika.

Och just för att det är så, är det bra att fundera över vad just *du vill*, med ditt skrivande.

3 grundläggande frågor: **vad, vem & hur?**

Ibland kanske du bara börjar skriva rakt av. Men om du känner att du vill skriva om nåt, fast du inte riktigt vet hur, kan du få hjälp att komma igång genom att fundera på ”vad, vem & hur”.

Det som får en att direkt bara börja skriva är ofta att vi blir förbannade på nåt vi läser eller hör. Och då är det nog bäst att bara skriva – medan du har den drivkraft som ilskan ger. Men när du sen börjar bearbeta det du skrivit finns de tre grundläggande frågorna där: att bestämma *vilka* du skriver för, *vad* du vill säga till just dem, och *hur* du ska

göra det. Eller med andra ord: bestämma *målgrupp*, *syfte* och *upplägg* (det sista brukar med finare ord ibland kallas *disposition*).

Lättare att skriva

Många glömmer de där tre frågorna när de skriver. Och visst går det att skriva utan att ha tänkt på målgrupp, syfte och upplägg, men det blir betydligt

lättare om du gjort det.

Det som de flesta av oss tycker är svårast med att skriva är ju att *gallra* (= välja ut vad som ska få vara med) och att få en bra *struktur* (= hur texten ska vara upplagd). Om du till exempel vill skriva en debattartikel om pornografi, finns det ju tusen miljoner argument, ur nästan lika många perspektiv.

Men om du vet vem du riktar dig till, blir det lättare att välja vilka argument du ska ta med i just den artikeln, till just den målgruppen.

VEM – exempel på målgrupp

Exempel på *målgrupp* kan vara ”tonårstjejer”, eller ”deltidsarbetande kvinnor”.

Självklart kan det också vara så att du helst vill skriva för ”kvinnor” över huvud taget. Men om du vill ha en så väldigt bred målgrupp kan det ändå vara bra att du faktiskt har *tänkt igenom* och bestämt det i så fall – för då kan du försöka se till att välja några olika argument som riktar sig till olika ”undergrupper”. Eller så kan du inrikta dig *mest* på *en* av undergrupperna.

* *Öppet brev* = om den som skriver tycker att brevets innehåll (som till exempel krav på politikerna) berör många fler än bara en själv och mottagaren, kan den skicka brevet även till medierna, för att många ska kunna läsa och få upp ögonen för frågan.

Om du till exempel skriver om pornografi och har bestämt att du ska rikta dig till kvinnor i allmänhet, så är det ju bra att ändå ha klart för dig om du *i första hand* vill nå dem som aldrig funderat på saken, eller dem som kanske inte tänkt så mycket på det men ändå reagerat mot porr, eller dem som klart och bestämt har tagit ställning mot porr.

Både argumenten och resonemangen blir ju lite olika till de olika grupperna.

Insändare & öppna brev

Om du skriver en insändare och vill protestera mot nåt politiskt beslut, men inte har tänkt på målgrupp, finns risken att du blandar ihop om du vänder dig till *tidningsläsarna* eller till de *politiker* som har fattat beslutet.

En lösning på det kan vara att skriva en insändare i form av ett ”öppet brev”* till politikerna. Då blir målgruppen bredare – både politiker och tidningsläsare – men då ser du förhoppningsvis också hur du ska formulera dig för att inte blanda ihop grupperna.

Att skriva politiskt

Vi som vill skriva feministiska artiklar vill ofta skriva för breda målgrupper. Om vi till exempel svarar på en debattartikel, bör ju målgruppen *inte* i första

hand vara den som skrivit artikeln, utan *alla läsare* – eller de undergrupper av läsare som vi främst vill vända oss till. När vi väljer *vad* av allt nån skrivit som vi ska svara på, ska vi alltså välja det som vi helst vill säga till målgruppen.

VAD – exempel på syfte

Syftet med en artikel kan vara övergripande, som att *”försvara aborträtten”*. Eller väldigt precist, som att *”beskriva nedskärningarna i den offentliga sektorn utifrån en kvinnas upplevelse som både yrkesarbetande inom just offentliga sektorn och användare av den”*. Eller vad du vill. Men ju mer övergripande och ju mindre tydligt ditt syfte är – desto svårare får du förstås att välja vad som ska vara med i din artikel.

Självklart kan du också ha flera målgrupper och flera syften på samma gång, men risken finns att de kan gå emot varann. Och ännu vanligare är att det helt enkelt blir för mycket eller för krångligt att ta upp alla sidor av nåt, och då måste du ändå välja

vad du tycker är viktigast.

Politiskt/feministiskt syfte

När vi har läst andras skrivtips brukar det som står om syftet utgå från vad du som skriver vill säga (eller ”förmedla”) till läsaren. Så fungerar förstås vårt skrivande också, men vi som vill skriva politiskt/feministiskt har ett mål till – vi vill ju att *läsaren ska få lust att göra nåt själv*.

Därför är det så bra att alltid ha med sig våra tre grundläggande punkter för politiskt/feministiskt skrivande – alltså de punkter som vi har skrivit om i flera av häftena, och nu igen på sidan 4 i just det här häftet. De slutar med punkten: *Söka handlingsmöjligheter*.

Just det är bra om det ingår i syftet när vi skriver. Så att den punkten hela tiden finns med i bakhuvudet.

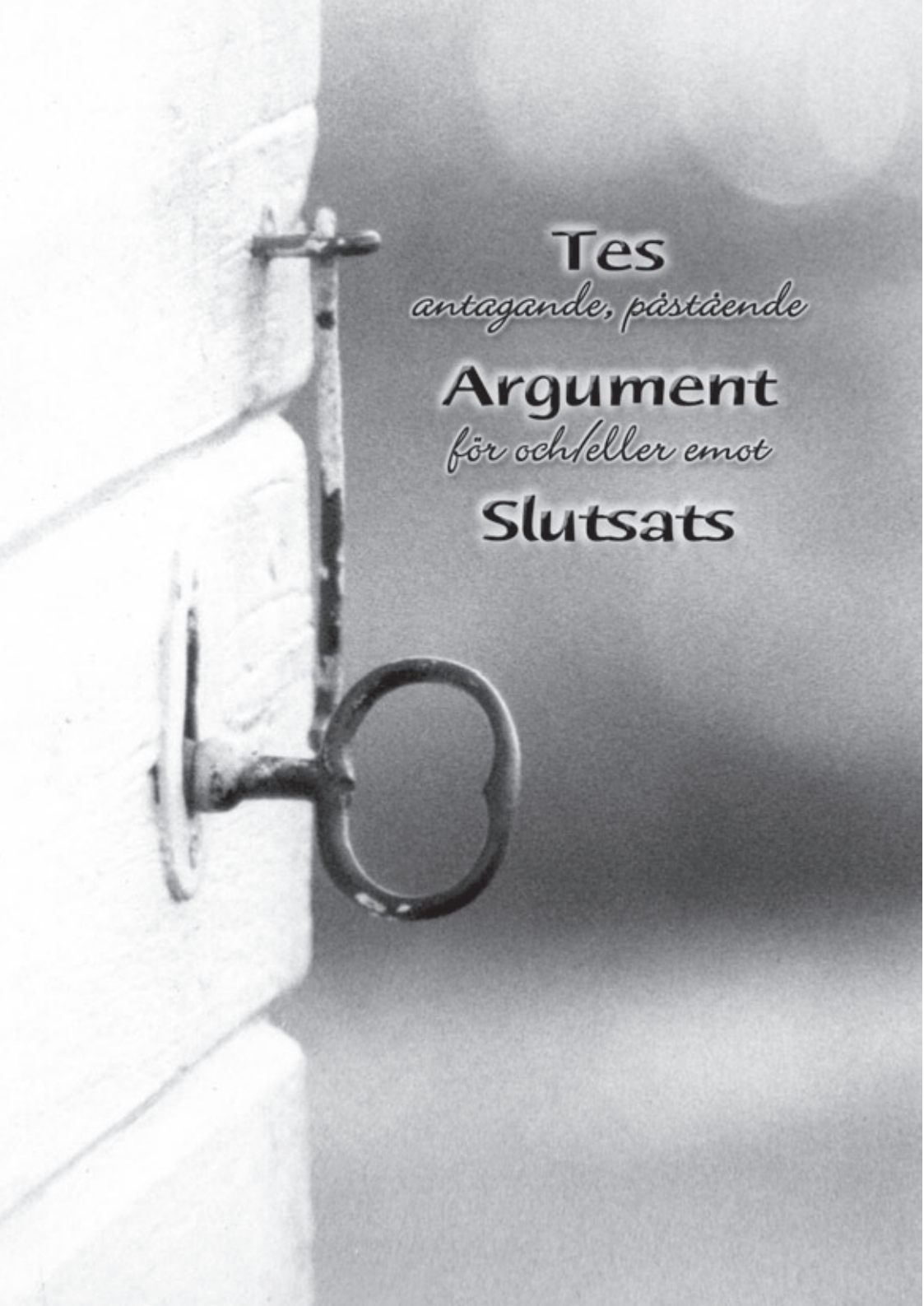
HUR – upplägg

Tips på *upplägg* skriver vi mer om längre fram, men först vill vi ta upp nåt om förutsättningen för det som kallas *argumenterande text*.

Syfte - vad vill jag säga?

Målgrupp - vem/vilka skriver jag för?

Upplägg - hur ska jag säga det?

Tes
antagande, påstående

Argument
för och/eller emot
Slutsats

argUMENTERANDE

*Artiklar, notiser och insändare som diskuterar nåt kallas **argumenterande text**. Tanken är att såna texter ska innehålla: ett påstående, några **argument** och en **slutsats**.*

Det låter kanske självklart att alla de tre sakerna ska vara med, men det är faktiskt ganska lätt att glömma själva påståendet – *tesen*. Eller med andra ord: det som du just ska argumentera för eller emot.

Oftast koncentrerar vi oss ju på *argumenten*. Men om du glömmer att få med det antagande som du argumenterar om, blir det svårare för de läsare som inte redan är insatta i just den frågan att följa med i texten.

Påstående & argument

Det här är kanske särskilt viktigt att tänka på när du till exempel ska skriva ett debattsvar, med *motargument* mot nåt – då är det bra om det framkommer *vad* det är du argumenterar emot! Den som läser din debatt-

artikel har ju kanske inte läst den artikel som du svarar på.

Ju tydligare texten är kring *påståenden* och *argument*, desto lättare är den att läsa.

Din *slutsats* ska förstås också vara tydlig. Med det menar vi inte att du måste ha nåt klart och tydligt svar, eller komma med nån färdig lösning. En slutsats kan lika gärna vara att ställa en fråga, som du tycker är viktig utifrån de argument du har fört fram.

Tes, argument och slutsats är alltså bara en ram som du bygger upp din argumenterande text kring.

Egna erfarenheter

För även när vi pratar om argumenterande text är det ju våra egna erfarenheter, upplevelser och åsikter som är det viktigaste med det vi skriver.

Att bestämma sig för ett viss upplägg kan göra det lättare att komma igång med skrivandet. Men sen kanske du ändrar på allt vartefter i alla fall...

Det finns många olika förslag på hur du kan lägga upp din text. Här har vi samlat de vanligaste (som på finspråk ibland kallas för *dispositionsprinciper*).

Men att du ska sitta och välja upplägg utifrån en sån här lista innan du börjar skriva rekommenderar vi inte! Då finns risken att du fastnar. Vi tar med dem för att du ska se vad de brukar lära ut att det finns för alternativa upplägg.

- ❖ **Tidsföljd** (kronologiskt upplägg). *"Först hände det, sen hände det, och då sa den det..."*
- ❖ **Tema** (tematiskt upplägg). Ungefär: att du helt enkelt betar av olika delämnena, ämne för ämne – till exempel

som i våra häften om att skriva feministiskt: ett för varje ämne/tema.

- ❖ **Rumsföljd**. Ungefär: sakers förhållande till nånting eller varandra.
- ❖ **Tonvikt** (emfatiskt* upplägg). Det viktigaste först, som i tidningsartiklar. *"Det och det har hänt. Bakgrunden är denna."*
- ❖ **Logisk**. Exempelvis: bakgrund, åtgärd, resultat. *"Kvinnoförtrycket grundar sig på detta. För att ändra på det måste vi göra detta. Då kan vi uppnå detta."*

* *Emfas* = betoning.

Eller: bakgrund, mål, åtgärd.
”Kvinnoförtrycket visar sig så
här. Vi vill ha det så och så.
För att få det måste vi göra
så här.”

Det finns ännu fler varianter
av upplägg, som vi inte ska ge
oss in på att försöka förklara här,
som *orsak – verkan, effekt – bak-
grund, helhet – delar* och så vi-
dare.

Rent praktiskt

Det var teorin. Men en brist
med såna här teorier kring upp-
lägg är att de kan kännas just:
alldeles för *teoretiska*.

Det första steget mot en ”dis-
position” är ju i praktiken det
vi gör när vi bestämmer mål-
grupp och syfte, och utifrån det
gallar bland våra argument och
allt som vi skulle kunna skriva
om.

Och nästa steg är när vi gör
ett enkelt första upplägg i form
av en *struktur* – det vill säga när
vi har valt ut ungefär vad vi
tänkt ha med i artikeln och vi
försöker bestämma i vilken ord-
ning vi ska ta allt.

Sen när vi väl börjat skriva, är
det ändå inte säkert att det
fungerar som vi tänkt.

Detta upplägg

När vi i Kvinnofrontens Skriva-
grupp planerade det här projek-
tet, gjorde vi först ett ungefär-

ligt upplägg enligt vad som skulle kunna ses som *tema*. Vi valde alltså att göra en serie på fem häften med olika teman.

Nån annan kanske lika gärna skulle se det som ett upplägg utifrån *helhet* – *delar*, eftersom vi tar det ämne för ämne, samtidigt som allt ändå hör ihop i en helhet. Men det spelar nog inte så stor roll vad det kallas – det viktiga är att vi började med att göra ett utkast på vad som skulle vara med i varje häfte.

När vi sen började jobba med materialet var en av de svåraste uppgifterna förstås att *begränsa* det – sånt här skriver de ofta hela, tjocka böcker om! Därför försökte vi slå fast ”byggstenar” av sånt som vi tyckte måste vara med. Men när vi sen verkligen satt där och skulle placera ut våra ”byggstenar” i de olika häftena, insåg vi att vi måste fördela innehållet lite annorlunda än vi tänkt från början.

Så även om du har bestämt dig för en inriktning, är det ju inte så enkelt som att du bara kör efter den sen. Men det är

ändå bra att ha skissat på ett upplägg att utgå ifrån. Annars finns risken att skrivandet växer en över huvudet. Särskilt om du – som flera av oss – har lite svårt med att begränsa dig.

Skriv bara!

Om du tycker att det här med olika slags upplägg låter krångligt eller jobbigt, så strunta i de tipsen!

Vitsen med skrivtips är att de ska fungera som stöd för en. Om de tyvärr bara får en att tycka att det känns ännu svårare att skriva är det dags att lägga tipsen åt sidan. *Låt aldrig skrivtips ta ner dig*. Skriv som du vill!

En tanke med de här häftena är också att du ska ha skrivtips samlade, att gå tillbaks till. Alltså: om det blir så att du fastnar när du skriver, *då* kan du titta på exempelvis tipsen på upplägg, och se om de kan hjälpa dig att reda ut vad det är du fastnat på, så att du kan komma vidare.

Men nu går vi vidare till mer lättsamma tips!

*Vi tänker djupast
när vi känner starkast.*

Mary Wollstonecraft

DET ÄR DE SMÅ, SMÅ DETALJERNA SOM GÖR DET...

Hur får jag "flyt" i min text? Det frågar sig många när de sitter där med alla sina lösa delar som de ska försöka pussla ihop till en helhet.

Ofta består "flytet" av att du har bearbetat din text genom att lägga in lite extra ord och formuleringar här och där – just för flytets skull. Det gör du alltså när du skrivit klart ditt första utkast till en artikel = när du kommit till bearbetningsfasen.

Knep

Ett exempel på hur du kan göra din text mer lättläst är genom att skriva *korta meningar*, alltså sätta punkt ofta (*som vi skrev om i häfte 2*). Ett annat tips är att ha *korta stycken*, alltså att ofta börja på nytt stycke. Och att lägga in *mellanrubriker*.

Du kan dessutom göra din text mer lättillgänglig genom att lägga in såna *retoriska** knep som "tretal" (*som vi skrev om i*

häfte 3). Till exempel att inte bara skriva "glad och pigg", utan "glad, pigg och energisk". Folk gillar tretal!

Småord

Men du kan också skapa flyt genom att bara lägga in små ord som knyter ihop en mening med nästa, och små formuleringar som binder ihop ett stycke med nästa; sånt som skapar samband och osynligt leder läsaren vidare i texten.

Det kan vara ord och uttryck som *därför*, *alltså*, *sammanfattningsvis*, *dessutom*, *sen*, *eftersom*, *mot den bakgrunden*, *trots allt*, *men*, *samtidigt*, *däremot*.

Samma verbform

En annan sak du kan tänka på i bearbetningsarbetet är att kontrollera att du har använt *samma verbform* hela tiden.

* *Retorik* = konsten att övertyga.

När vi i Kvinnofronten har skrivarkurser är det alltid flera som har glömt vad verb är. Då brukar vi dra en gammal ramsa: *"Verben säga vad vi göra, till exempel se och höra."* Uppmaningen att använda samma verbform betyder alltså: hoppa inte mellan *nutid* och *dåtid*.

Självklart **kan** du förstås ha olika verbform i texten, och till och med göra en grej av just det, men det är ganska svårt att skriva så utan att trassla till det för sig.

Läs högt!

Ett bra tips att använda i den textbearbetning som vi skrivit om här kan vara att *läsa högt för dig själv* vad du har skrivit. Då **hör** du såna krångligheter i texten som du inte märkt när du bara läste.

DISKUTERA!

- * *Du som redan skriver insändare och artiklar: Brukar du tänka på målgrupp, syfte och upplägg när du skriver?*
- * *Hur känner du efter att ha läst skrivartips uppräddade så här – blir det pressande eller peppande eller både och?*
- * *Vi skrev förut att den som skriver politiskt har ett vidare syfte: att läsaren också ska få lust att göra nåt. Håller du med om att det finns ett sånt vidare syfte, och vad betyder det i så fall för dig?*

ANALYS-ÖVNING!

Här följer en övning du antingen kan göra själv, eller tillsammans med några andra (så att ni kan hjälpas åt att analysera texten).

♥ Välj en artikel som du gillade när du läste den. Läs artikeln igen och lägg den sen åt sidan en stund.

Fundera över vad det är du minns bäst från artikeln. Vad var

det som "fastnade" hos dig?

Läs artikeln igen och analysera samtidigt vad skribenten har gjort för att få den effekten hos läsaren.

Den känslomässiga skrivarprocessen

*Efter alla de praktiska tipsen är det kanske läge att säga nåt om vad som kan hända med oss känslomässigt när vi skriver, alltså om den **känslomässiga** skrivarprocessen.*

I det här fallet – när vi skriver om skrivande – kan vi kanske kalla det för den *känslomässiga skrivarprocessen*. Men allt *skapande arbete* för ju egentligen med sig en liknande känslomässig process – vare sig det handlar om att sticka en tröja, måla en tavla eller vad du vill.

Steg för steg

De flesta som tänker på hur det är när de skapar nåt brukar känna igen sig i att vi går igenom olika känslomässiga faser i det arbetet. Först känns det kanske trött och osäkert, innan vi riktigt kommer igång. Sen börjar

det gå lättare och vi känner oss bra på det vi gör, vi får energi och känner lust till skrivandet. Den lustfyllda fasen när allt flyter är härlig! Den gäller det att njuta av!

Men förr eller senare avlöses den lustfyllda fasen av den självkritiska fasen, då vi tycker att det inte blir som vi tänkt, det duger inte, det blir ju inte alls så bra som vi kände när inspirationen lyfte oss. Här finns risken att vi kan känna oss värdelösa! Vi tvivlar, ifrågasätter, kanske känner oss förvirrade och självkritiska. Och tyvärr är det många som ger upp i den självkritiska

fasen. Särskilt de som inte vet att det handlar om just: *en fas* i skapandeprocessen. Precis som den lustfyllda fasen behövs den självkritiska fasen, eftersom den får oss att utveckla oss, så att vi kan göra det vi gör ännu bättre. Men risken är som sagt stor att vi istället ger upp där.

Om vi ändå fortsätter jobba, brukar den självkritiska fasen avslutas av en ny lustfas, kanske för att vi löst det vi kämpade med. Så kan det gå fram och tillbaka, tills det – om vi fortsatt jobba – kommer till en avslutande godkännandefas, där vi tycker att det blev nog riktigt okej ändå, det här står jag för. Och förhoppningsvis kan vi bli lite stolta över vad vi åstadkommit.

Viktig kunskap

Om vi vet att det är så här den *känslomässiga* skrivandepro-

cessen ser ut, kan vi förhoppningsvis ta oss förbi den hotande handlingsförklamningen i självkritikfasen, när allt kan kännas så svårt och fel.

Kanske kan vi till och med använda oss av kunskapen om skapandeprocessen så att vi till exempel passar på att diskutera vårt arbete med andra när vi hamnar i självkritikfasen – för att få hjälp att komma vidare. Fast det kräver förstås att det är konstruktiv kritik, så att vi inte bara blir ännu mer nedtagna av den. En annan möjlighet är att lägga ifrån sig texten ett tag – samtidigt som jag i så fall också bestämmer när jag ska ta upp den igen.

Många tycker hur som helst att det är ett stöd bara att *veta* att det är – mer eller mindre – så här för alla.

Att be andra läsa

Att låta andra läsa ens texter är klokt. Då kan du få tips på hur du kan utveckla texterna. Men det gäller att välja sina "testläsare" med omsorg!

För oss som skriver åt Kvinnofronten är det självklart att alltid be andra läsa våra texter. När du skriver för en orga-

nisation är det en demokratifråga. Men även när du inte skriver för en organisation, är det bra att låta andra läsa dina texter.

De som läser kan exempelvis hjälpa dig att komma på fler argument, men framför allt kan de berätta om det du skriver är svåräst eller oklart. Du skriver helt enkelt bättre om andra fått kommentera texten. Fast det gäller att välja noga vem som ska få läsa!

Kvinnosynvinkel

Vi skrev förut att feministiskt-politiskt skrivande utgår från våra egna erfarenheter som tjejer och kvinnor, att vi ser vad som är gemensamt, och att vi drar slutsatser ur det.

Men eftersom *mannen är norm* i vårt samhälle har killar och män ofta inte samma uppfattning som tjejer och kvinnor om vad som är väsentligt.

Om nån till exempel ska skriva om situationen på arbetsmarknaden, så skulle de flesta män självklart utgå från normen en heltidsarbetande man, och föra ett resonemang utifrån det. Och läser en man en artikel om samma ämne skriven av en feministisk kvinna, är risken stor att han tar ner henne med kritik om sånt som att han tycker att hon uppehåller sig alldeles för länge vid såna ”detaljer” som till exempel vilka följder det får för arbetsmarknaden att så många kvinnor jobbar deltid.

Det handlar alltså om vilket *perspektiv* vi har.

Visar du din text för tjejer/kvinnor, så får du oftast en kritik som är pålitligare just ur kvinnosynvinkel. Självklart kan du också visa texten för nån kille eller man, men ha i så fall insikten om perspektiv i bakhuvudet!

Välj dina läsare

Förutom perspektiv är det klokt att fundera noga över *vem* som ska få läsa dina texter över huvudet taget. Bäst är nån som är positiv och peppande, och samtidigt tydlig med vad som kunde vara bättre.

Det är ju inte till nån större hjälp om läsaren bara säger att ”det var bra!” eller ”jag tyckte texten var lite konstig”. Den bästa kritikern är den som talar om *både* vad som är bra och inte bra – och framför allt *varför* den tycker så! Och det allra bästa är förstås om läsaren dessutom har *förslag* på hur du kan göra texten ännu bättre.

Konkret och konstruktiv

I Kvinnofronten brukar vi prata om två K: *konkret* och *konstruktiv* = kritiken är bäst när den är tydlig, och visar vad som kan göras.

Så tänk noga på vem du vill ska få läsa dina utkast. Ju säkrare du sen blir i ditt skrivande, desto mer kan du börja välja dina ”testläsare” utifrån att det

ska vara många *olika* som kommenterar, så att du får så många infallsvinklar som möjligt.

Att ta emot kritik

Ibland är det svårt att få avstånd till sin text – vissa texter känner vi väldigt personligt för. I de fallen är det ofta svårare att ta emot kritik. Men då gäller det att jobba på att se, att texten inte är JAG.

Ju längre vi hållit på att skriva desto mer avstånd brukar vi kunna hålla. För oss i Kvinnofrontens Skrivagrupp, som jobbat fram de här häftena, har det hänt både en och flera gånger att vi dessutom tänker helt an-

norlunda senare, än vi gjorde då vi skrev en viss text. Ens texter är helt enkelt bara ens texter.

Men det är ju inte heller så att den som läst din text alltid har rätt i sin kritik. Du får fundera noga om du tycker att det ligger nåt i kritiken eller inte. Det gäller inte minst kritik om *hur* du skriver – en del har väldigt bestämda åsikter om hur det ska vara!

Men handlar kritiken istället om att läsaren inte förstår vad du menar eller inte kan följa med i dina resonemang, då ska du förstås ta till dig kritiken – du vill ju bli förstådd!

3 klassiska tips

ur den legendariske journalisten Sigge Ågrens kompendium för skrivare: "För läsarnas skull".

Här kommer 3 klassiska tips som blivande journalister brukar få. De handlar om hur du kan *se på din läsare* –

alltså vilken inställning du bör ha till den eller dem som du tänker dig ska läsa din artikel eller vad det är du skriver. Tipsen är:

- ♥ Underskatta inte din läsares "intelligens".
- ♥ Överskatta inte din läsares kunskaper.
- ♥ Samtala med din läsare.

*F*O*L*K*S! :L*Ä:S*V*Ä*N*O*R*

*Undersökningar av folks läsvanor visar att de flesta läser tidningar så här: Först kollar vi **bilder**, sen läser vi **rubriker**, sen **bildtexter**, sen **ingressen**.*

*Och sen börjar vi läsa själva **artikeln**, men om den inte lyckats väcka vårt intresse så slutar vi läsa ganska snart...*

När du skriver en artikel är det alltså bra att tänka på att du ska få med allt det där som lättar upp, och hjälper till att få folk att börja läsa.

När artikeln är klar bör den därför innehålla:

- ❖ **Brödtext** = själva artikeltexten.
- ❖ **Rubrik** = titel.
- ❖ **Ingress** = inledningsstycke.
- ❖ **Styckeindelning** = börja på ny rad ibland!
- ❖ **Mellanrubriker** – med jämna mellanrum.

På större tidningar har de en särskild grupp journalister som arbetar med hur andras texter ska presenteras: de sätter rubrik, väljer bilder, skriver bildtexter, mellanrubriker och ibland även ingress. Så viktig tycker alltså tidningarna själva att "presentationen" är för att locka till läsning.

Sett till undersökningen av folks läsvanor är det viktigt hur du börjar din artikel. Så hur skriver du en inledning?

På skrivarkurser brukar de lära ut diverse tips just på hur du kan inleda artiklar. Såna tips finns också att få i olika böcker om skrivande – allt från böcker för blivande journalister till böcker mer för ”vardagsskrivare”. Den sortens tips utgår förstås inte från *politiskt-feministiskt* skrivande, utan ska föreställa nån slags ”allmän” skrivarkunskap.

Men ju mer vi som har jobbat med de här häftena har diskuterat såna skrivartips, desto mer fundersamma har vi blivit.

Tre trender i samhället...

I Kvinnofronten brukar vi prata

om att det finns flera olika trender i hur samhället utvecklas. En sån trend på senare tid har varit **ökad kommersialisering**. Till och med sånt som sjukvård börjar framställas som handel – uttryck som *kunder*, *tjänster* och *vårdkonsumtion* ska få oss att acceptera att det inte längre ska ses som en *mänsklig rättighet* att få vård när vi är sjuka.

En annan trend är **förtingligande**.^{*} Varumärkesutvecklingen brukar få stå som exempel på det; där varumärkena fylls med

^{*} Se exempelvis Naomi Klein: *No logo*. Märkena, marknaden, motståndet. Ordfront 2003 och Andreas Malm: *När allt blir till varor*, artikel i tidningen Arbetaren, nr. 29/2003.

eget värde, så att de till slut framstår som viktigare än själva varan. Vi feminister brukar också peka på förtingligandet i form av objektifiering** i pornografi; både av kvinnor och av våra sexuella relationer, känslor och drömmar.

En tredje trend är *individu- alisering*. Då tänker vi både på att kollektiv kunskap osynliggörs, och att vi överallt möts av budskap som påstår att allt bara handlar om dig som *individ*. Till exempel: har du taskig lön är det DU som är dålig på att löneförhandla – att alla andra kvinnor inom motsvarande låglöneyrken är i samma situation ”finns” liksom inte.

...och i skrivandet

De trenderna går igen på skrivarkurserna och i läroböckerna. Allmänna skrivtips utgår oftast bara från att du ska lära dig att skriva texter som folk förväntas tycka är bra – punkt. Läsarna framställs som konsument, som ska ta emot det du vill säga – och ju bättre du säger det,

** *Objektifiering* = förtingligande, avhumanisering. Bildat utifrån motsatserna: *subjekt* = person, den som agerar, och *objekt* = föremål, sak.

(Begreppet objektifiering ska inte blandas ihop med den tillfälliga *växling* mellan att känna sig, eller se någon annan, som subjekt respektive objekt, som vi kan uppleva med en person vi attraheras av. Att prata om objektifiering av kvinnor är ett sätt att visa hur *kvinnor som kön* objektifieras i vårt samhälle.)

desto smartare och mer beundransvärd skribent blir du.

I såna skrivtips blir texten nästan till ett självändamål; som om syftet bara var att läsaren ska beundra dig – och din text inte är nåt annat än ett redskap för att få denna beundran.

Det är långt ifrån ett feministiskt skrivande. Visst behöver vi, som alla andra, personlig bekräftelse – alltså få höra när vi gör nåt bra. Men grunden för vårt feministiska skrivande är inte att vi som enskilda personer ska få ”lysa”. Dessutom är vårt skrivande oftast mer kollektivt, utifrån våra samlade erfarenheter och analyser vi gjort tillsammans.

Feministiskt syfte

Men den viktigaste skillnaden är just att vårt feministiskt-politiska skrivande inte utgår från läsaren som konsument.

Vi vill inte att läsarna ska ”köpa” våra texter, tvärtom vill vi att läsarna ska lära sig om retorik och läsa kritiskt. Vårt syfte med just *feministiskt* skrivande är, förutom att förmedla information, att det ska hända nåt i läsaren när hon läser – att hon ska se sig som ett subjekt** och få lust att göra nåt själv.

Med det menar vi självklart inte att vi alltid och i alla artiklar ska uppmana läsarna att gå ut och föra kvinnokamp. Men

det ska finnas med i allt vårt skrivande, att det långsiktiga målet är att läsarna ska få lust att göra nåt för att få bort kvinnoförtrycket.

Inledningar

Samtidigt vill vi förstås ändå lära oss alla "allmänna" tips, så att vi kan ta till oss det som vi trots allt tycker kan fungera i våra feministiska texter.

Därför har vi satt ihop diverse inledningstips med egna idéer här, så får du helt enkelt välja om du tycker verkar passa dig.

Allmän inledning

- ☐ *Sammanfatta huvudidén*
- ☐ *Tala om vilket ämnesområde artikeln gäller*
- ☐ *Indela eller precisera ämnesområdet*
- ☐ *Tala om syftet med artikeln*
- ☐ *Berätta om bakgrunden till artikeln*

Särskild inledning

- ☐ *Börja med en faktauppgift*
- ☐ *Lyfta fram en särskilt viktig detalj*
- ☐ *Jämföra nåt i förhållande till nåt – likhet eller motsats*
- ☐ *Historik*
- ☐ *Ta upp varför du tycker frågan är viktig*
- ☐ *Lyfta fram ett speciellt problem*

Inledning med knep

- ☐ *Ställa en fråga*
- ☐ *Argumentation, resonemang*
- ☐ *Starkt eller provocerande påstående*
- ☐ *Berätta en liten historia, en liten scen, en vision (eventuellt med starten: "Tänk dig att...")*
- ☐ *Placera läsaren i ett rum, genom att beskriva en plats*
- ☐ *Börja med ett miniporträtt av en person som spelar roll för artikeln*
- ☐ *Citat*
- ☐ *Skämt*
- ☐ *Koppling till en annan genre av skrivande (till exempel deckare)*

Avslutningar

Avslutningen på artikeln, slutklämman, är det som du lämnar läsaren kvar i. Därför är förstås även avslutningen på din artikel också viktig. Så här får du några avslutningstips:

- ☐ *Sammanfattning, påpekande om det viktiga*
- ☐ *Slutsatser: – skrivarens – läsarens*
- ☐ *Bedömning av utvecklingen*
- ☐ *Frågor till läsaren*
- ☐ *Uppmaning*
- ☐ *Anknytning till inledningen*

SKRIVTIPS!

Superbra extra tips

Så här avslutningvis har vi satt ihop en samling korta tips, politiska och praktiska om vartannat. (Flera av dem kommer ursprungligen från journalisten Sigge Ågrens kompendium "För läsarnas skull", fast vi gjort om dem lite.)

* Försök undvika ordet "man"

Ordet *man* (i betydelsen "vem som helst") är förstås ett av de mest uppenbara exemplen på språkets manliga norm. Men förutom att vi kan vilja undvika "man" i just feministiskt skrivande, finns det flera skäl att försöka undvika det:

"Man" riskerar att ge ett ludigt språk, eftersom det går att använda både i meningen "vi" och i meningen "de". Det kan alltså användas för att osynliggöra vad som är vad.

De flesta *man* som egentligen handlar om *jag* eller *vi* kan vi förhoppningsvis träna bort. Vill du, kan du också byta det mer allmänna "man" till *en*.

* Undvik s-ändelser

Ett annat exempel på oklart och krångligt språk är när nån skriver verben i s-ändelser. Här är

ett exempel från vården:

"Utformningen och utvecklingen av sjukhusorganisationen bestäms av de arbetsuppgifter som anses böra tillkomma densamma."

Ansers. Bestäms. Vem är det som anser? Vem är det som bestämmer?

Precis som ordet "man" döljer vem som har *makt*, gör s-ändelsen också det. Vem eller vilka som har ansvar för det som sker framgår ju inte.

* Skriv aktivt

S-ändelser gör dessutom att meningen blir *passiv*. Det bara hände nåt, liksom. Skriv *aktivt* istället. Skriv inte: "På kommunfullmäktigemötet beslöts att kvinnojourens anslag skulle ökas." skriv hellre: "Kommunfullmäktige beslöt att öka kvinnojourens anslag."

* **Gör inte substantiv av verb**
Fler sätt att göra språket krångligare är att *göra substantiv av verben*.*

Exempel: "Vi har bett honom inkomma med en redogörelse för händelseförloppet."

"Inkomma med en redogörelse" istället för att helt enkelt "redogöra".

* **Skriv konkret**

Allt blir lättare att förstå om vi försöker tänka väldigt jordnära!

* **Skriv uppmuntrande**

Att skriva feministiskt betyder ibland att skriva om svåra saker; om utsatthet, sexualiserat våld och annat kvinnoförtryck. Men vårt syfte är ju inte att läsaren ska bryta ihop, eller bara sucka uppgivet. Därför är det bra att

* *Substantiv är vem eller vad i meningen som nåt händer med, och verb är det som händer.*

peka mot lösningar, eller i alla fall att ge lite hopp om att det faktiskt går att förändra nåt!

* **Skriv konstruktivt**

Att skriva feministiskt handlar som sagt om att vi vill förändra. Vi ska inte bara peka på sånt som är fel, utan också försöka peppa läsarna att få lust att göra nåt, och då kan det vara bra att peka i riktningar mot vad som *kan* göras. Det är som en fortsättning av punkten "Skriv uppmuntrande", fast inte bara att det går *att* göra nåt, utan mer direkt om *vad* som kan göras.

* **Skriv personligt 1.**

Det finns amerikanska under-

SKRIVÖVNING!

Här följer en skrivövning i två delar. Tänk på att även om du kanske får mycket tips kan du ändå försöka att göra artikeln kort.

♥ Skaffa dig en fin anteckningsbok och ha den med dig överallt, så att du kan anteckna när du behöver.

Välj ett ämne du är nyfiken på. Fråga vänner om tips och vad de tycker, och gör anteckningar från era diskussioner om ämnet.

♥ Sätt dig efter nån vecka och sortera i dina anteckningar. För in argument, exempel och fakta i ett dokument. Där har du stommen till en artikel!

Utifrån den kan du då fylla på, länka ihop och flytta runt i texten tills du fått en artikel.

sökningar som visar att personord, personnamn, och personliga pronomen som *jag, du, han, hon vi, ni* och *de* ökar lästillgängligheten och gör att texten upplevs som begripligare.

* *Skriv personligt 2.*

Blanda gärna in dig själv i texten! I feministiskt skrivande låtsas vi inte att vi är objektiva. Däremot ska vi självklart sakligt redogöra för fakta – *och* säga vad vi tycker!

* *Krångla inte till det*

Undvik alltför många bisatser = sätt punkt ofta. Som Sigge Ågren sa: *Ansträng inte läsarnas kortminne! Det är mycket kortare än du tror.* Varje viktigt faktum vill ha sin egen mening.

* *Använd ett lättsamt språk*

Makthavare använder ofta ett krångligt språk för att vi inte ska förstå. Då känner vi oss dumma och ägnar oss åt nåt annat än att ifrågasätta dem.

Så ska förstås inte *vi* skriva, så undvik svåra ord! Förklara de

DISKUTERA!

- * *Hur läser du själv? När blir det mest "skumläsning" och när lyckas artiklar fånga dig så att du läser vartenda ord?*
- * *Hur ser din skrivprocess ut? Vad går lätt? Var hakar du upp dig? Hur kommer du vidare?*
- * *Hur fungerar det för dig att visa texter för andra? Vad är svårast, vad är bäst?*

svåra ord eller begrepp du ändå vill använda.

* *Vi är "kvinnorna"*

Politiker pratar ofta om kvinnor som "de". Skriv *inte* om tjejer och kvinnor som "de", utan skriv om "oss".

- Gerda Christenson: *SEX & MEDIA = pornofierad puritanism*, Kvinnofronten 2007.
- Naomi Klein: *No logo*. Märkena, marknaden, motståndet, Ordfront 2003.
- Andreas Malm: *När allt blir till varor*, artikel i tidningen Arbetaren, nr. 29/2003.
- Sigge Ågren: *För läsarnas skull. Kompendium för skrivare*. Förlags AB Marieberg 1985.

INNEHÅLL:

Att skriva feministiskt – politiskt	3
Något lite om olika sorts skrivande	5
3 grundläggande frågor: vad, vem & hur?	7
Argumenterande text	10
Upplägg	12
Den känslomässiga skriparprocessen	17
Att be andra läsa	18
3 klassiska tips	20
Folks läsvanor	21
Frågan om inledningar...	22
Superbra extra tips	25
Lästips	27

Detta material är upphovsrättsskyddat.

Kolla därför med Kvinnofronten att det är okej innan du sprider nåt av materialet vidare – och ange **alltid** var du fått det ifrån.

© **Kvinnofronten, 2010**

Projektgrupp: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Ann Forslind, Christina Lindström & Amin Wikman.

Text & layout: Gerda Christenson.

Foton & illustrationer: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Annina Claesson, Jacky Fleming, Gunna Grähs & Sara Karlsson. Bakgrundsbild omslag: Marie Jansson.

Tack till Ungdomsstyrelsen som gav oss ekonomiskt stöd att genomföra projektet.

Tack också till alla tjejer & kvinnor i och utanför Kvinnofronten som läste och kommenterade materialet vartefter vi tog fram det.

Tryckt hos Nytorgstryckeriet